

POLAND

POLAND

**RAQAMLI HUQUQ SUBYEKTLARI O'RTASIDA AXBOROT
ALMASHINUVINI TARTIBGA SOLISH****Qodirqulova Nozima Akbar qizi**

Jizzax davlat pedagogika universiteti

“Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi” yo'nalishi 1-kurs talabasi

Tel.: +998 95 064 06 07 E-mail: hasanabdurahimov302@gmail.com

Abdurahmonov AkbarIlmiy rahbar: falsafa doktori (PhD), dotsent, Jizzax davlat pedagogika
universiteti, Ijtimoiy fanlar pedagogikasi oliy maktabi<https://doi.org/10.5281/zenodo.20791638>**Annotatsiya.**

Ushbu maqolada raqamli huquq subyektlari — shaxsga doir ma'lumotlar subyekti, mulkdor, operator, uchinchi shaxs hamda davlat organlari o'rtasidagi axborot almashinuvini huquqiy tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Muallif O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi va xalqaro huquqiy hujjatlar misolida axborot almashinuvi tamoyillari, rozilik instituti, ma'lumotlarni lokalizatsiya qilish hamda transchegaraviy uzatish tartibini yoritadi. Tadqiqot natijasida milliy qonunchilikni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan ayrim takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli huquq, axborot almashinuvi, shaxsga doir ma'lumotlar, ma'lumotlar subyekti, operator, kiberxavfsizlik, lokalizatsiya, transchegaraviy uzatish.

Аннотация.

В статье анализируются теоретические и практические аспекты правового регулирования информационного обмена между субъектами цифрового права — субъектом персональных данных, собственником, оператором, третьим лицом и государственными органами. На примере действующего законодательства Республики Узбекистан и международных правовых актов автор раскрывает принципы информационного обмена, институт согласия, локализацию данных и порядок трансграничной передачи. По итогам исследования сформулирован ряд предложений по совершенствованию национального законодательства и его гармонизации с международными стандартами.

Ключевые слова: цифровое право, информационный обмен, персональные данные, субъект данных, оператор, кибербезопасность, локализация, трансграничная передача.

Annotation.

This article analyses the theoretical and practical aspects of the legal regulation of information exchange between subjects of digital law — the data

subject, the owner, the operator, third parties and state bodies. Drawing on the current legislation of the Republic of Uzbekistan and international legal instruments, the author examines the principles of information exchange, the institution of consent, data localisation and the procedure for cross-border data transfer. As a result of the study, a number of proposals for improving national legislation and harmonising it with international standards are formulated.

Keywords: digital law, information exchange, personal data, data subject, operator, cybersecurity, localisation, cross-border transfer.

Kirish

Jamiyat hayotining raqamlashuvi axborotni inson va davlat faoliyatining markaziy resursiga aylantirdi. Bugungi kunda har bir shaxs — jismoniy yoki yuridik — bir vaqtning o'zida ham axborot manbai, ham uning iste'molchisi sifatida ishtirok etadi. Aynan shu sababli raqamli muhitda huquqiy munosabatlarning yangi ishtirokchilari, ya'ni *raqamli huquq subyektlari* shakllandi: ularga shaxsga doir ma'lumotlar subyekti, ma'lumotlar mulkdori, operator, uchinchi shaxs hamda axborot tizimlarini boshqaruvchi davlat organlari kiradi. Mazkur subyektlar o'rtasidagi axborot almashinuvi esa zamonaviy iqtisodiyot va davlat boshqaruvining asosiy mexanizmiga aylanmoqda.¹

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi shaxsiy hayotning daxlsizligini, shuningdek, qonuniy yo'l bilan axborot izlash, olish va tarqatish erkinligini kafolatlaydi. Bu konstitutsiyaviy normalar raqamli sohada subyektlar o'rtasidagi axborot oqimini tartibga solishning huquqiy poydevorini tashkil etadi. Davlatning raqamli transformatsiyaga qaratilgan siyosati, xususan, "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi axborot almashinuvini xavfsiz, shaffof va qonuniy asosda tashkil etishni dolzarb vazifa sifatida belgilab berdi.²

Shu bilan birga, raqamli muhitda axborot almashinuvi an'anaviy huquqiy instrumentlar bilan to'liq qamrab olinmaydi: ma'lumot bir lahzada minglab subyektlar o'rtasida, ko'pincha milliy chegaralardan tashqarida harakatlanadi. Internet makonining o'zi alohida tartibga solish mantiqiga ega bo'lib, unda texnik vositalar ("kod") huquqiy normalar bilan teng darajada tartibga soluvchi kuchga aylanadi. Mazkur maqolaning maqsadi — raqamli huquq subyektlari o'rtasidagi

¹O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 1-may tahririda). 31-modda (shaxsiy hayot daxlsizligi) hamda 33-modda (axborot izlash, olish va tarqatish erkinligi). — Toshkent, 2023.

²O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.

POLAND

POLAND

axborot almashinuvini huquqiy tartibga solish mexanizmlarini O'zbekiston qonunchiligi va xalqaro tajriba misolida tahlil qilish hamda milliy tizimni takomillashtirishga doir takliflar ishlab chiqishdan iborat.³

Adabiyotlar tahlili

Raqamli muhitda axborot almashinuvini tartibga solish muammosi xorijiy va milliy ilmiy adabiyotda keng o'rganilgan. Yevropa Ittifoqining Ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti (GDPR) ushbu sohada eng nufuzli huquqiy hujjat hisoblanadi: u ma'lumotlar subyekting roziligi, maqsadning aniqligi, minimallashtirish, shaffoflik hamda "unutilish huquqi" kabi tamoyillarni mustahkamlab, ma'lumotlarga ishlov beruvchilarning javobgarligini kuchaytirdi.⁴

Tarixiy jihatdan shaxsga doir ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tarzda qayta ishlashni xalqaro darajada tartibga solishda Yevropa Kengashining 108-sonli Konventsiyasi asosiy hujjat bo'lib xizmat qiladi. Mazkur konventsiya ma'lumotlar sifati, xavfsizligi hamda transchegaraviy uzatish kafolatlariga oid eng dastlabki universal standartlarni belgilab berdi va keyinchalik ko'plab milliy qonunchiliklar uchun namuna bo'ldi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan ishlab chiqilgan maxfiylik tamoyillari ham ushbu sohaning xalqaro asosini mustahkamladi.⁵

Milliy va MDH doirasidagi doktrinada esa "raqamli huquqlar" tushunchasi munozarali masala bo'lib qolmoqda. Rossiya fuqarolik qonunchiligida raqamli huquqlar alohida mulkiy huquq turi sifatida mustahkamlangan bo'lsa, O'zbekiston fuqarolik doktrinasida raqamli aktivlar, virtual mulk va raqamli huquqlarning huquqiy tabiati hanuz to'liq aniqlanmagan. Mahalliy tadqiqotchilar internet makonida ko'plab huquq subyektlari o'z huquqlarini amalga oshirayotganini, biroq amaldagi qonunchilik bunday munosabatlarni tartibga solishda ayrim bo'shliqlarga ega ekanini qayd etadilar. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, axborot almashinuvini tartibga solishda subyektlarning huquqiy maqomini aniqlashtirish markaziy ahamiyat kasb etadi.⁶

³Lessig L. Code: Version 2.0. — New York: Basic Books, 2006. — P. 5–8. (Muallifning "kod — bu qonun" g'oyasi raqamli muhitni tartibga solishning o'ziga xosligini ifodalaydi.)

⁴Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation, GDPR). Official Journal of the EU, L 119, 04.05.2016.

⁵Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No. 108). — Strasbourg: Council of Europe, 28.01.1981.

⁶Bu boradagi milliy doktrinal munozaralar uchun qarang: Raqamli aktivlarning milliy qonunchiligimizda tartibga solinishi va ular bilan bog'liq ayrim kamchiliklar // CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi resursi.

Metodologiya

Tadqiqotda huquqshunoslik fanining bir necha umumiy va maxsus ilmiy usullaridan foydalanildi. Qiyosiy-huquqiy usul yordamida O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi axborot almashinuvi tartibi Yevropa Ittifoqi (GDPR) hamda OECD yondashuvlari bilan solishtirildi; bu esa milliy tizimning kuchli va zaif jihatlarini aniqlash imkonini berdi.⁷

Formal-yuridik (dogmatik) usul orqali amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun matni tahlil qilinib, asosiy huquqiy tushunchalar — axborot, axborot resursi, axborot tizimi, axborot almashinuvi — mazmuni ochib berildi.⁸

Bundan tashqari, tizimli-tarkibiy tahlil hamda analiz va sintez usullari qo'llanildi. Tizimli tahlil axborot erkinligi tamoyillarini shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish talablari bilan o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqishga, analiz va sintez esa ayrim huquqiy normalardan umumiy xulosalar chiqarish va takliflar shakllantirishga xizmat qildi. Tadqiqotning empirik asosini O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlari hamda xalqaro huquqiy hujjatlar tashkil etdi.⁹

Natijalar va xulosa

Tadqiqot natijalari raqamli huquq subyektlari o'rtasidagi axborot almashinuvi O'zbekistonda bir necha bosqichli huquqiy mexanizm orqali tartibga solinishini ko'rsatdi. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun axborot almashinuvining asosiy ishtirokchilarini — ma'lumotlar subyekti, mulkdor, operator va uchinchi shaxsni — aniq belgilaydi hamda ular o'rtasidagi ma'lumot oqimini qonuniy asosga bo'ysundiradi. Qoidaga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish va ularni uzatish subyektning roziligi yoki qonunda nazarda tutilgan boshqa asos mavjud bo'lgandagina amalga oshiriladi; ma'lumotlar bazalari esa davlat reyestrda ro'yxatdan o'tkazilishi lozim.¹⁰

Axborot almashinuvining xavfsizligi "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun bilan ta'minlanadi. Mazkur qonun kiberxavfsizlik subyektlarining huquq va majburiyatlarini, axborot tizimlarini ekspertizadan o'tkazish hamda

⁷OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data. — Paris: OECD, 1980 (2013-yilda qayta ko'rib chiqilgan).

⁸O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 11-dekabrda O'RQ-560-II-son "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.

⁹O'zbekiston Respublikasining 2002-yil 12-dekabrda O'RQ-439-II-son "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni.

¹⁰O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyulda O'RQ-547-son "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni; mazkur qonun 2021-yilda 27-1-modda bilan to'ldirilgan (lokalizatsiya talabi).

kiberhodisalarga qarshi kurashish tartibini belgilaydi. Shu tariqa axborot almashinuvi nafaqat ma'lumotlarning maxfiyligi, balki yaxlitligi va uzluksizligi nuqtai nazaridan ham himoyalanaadi.¹¹

Tahlil ma'lumotlarni lokalizatsiya qilish masalasini alohida muammo sifatida ko'rsatdi. 2021-yilda qonunga kiritilgan 27-1-modda O'zbekiston fuqarolarining shaxsga doir ma'lumotlarini mamlakat hududidagi serverlarda qayta ishlash va saqlashni talab qildi. Amaliyotda ushbu norma turlicha talqin qilingani xalqaro xizmatlarning kirib kelishi uchun to'siq bo'lganligi sababli, 2026-yilda u yumshatildi: endilikda faqat biometrik, genetik ma'lumotlar hamda telekommunikatsiya xizmatlari bilan bog'liq ma'lumotlarni majburiy tarzda mamlakat ichida saqlash, qolgan toifalarni esa xavfsizlik talablariga rioya etgan holda xorijga uzatish imkoniyati joriy etildi. Bu raqamli iqtisodiyot manfaatlari bilan ma'lumotlar suvereniteti o'rtasida muvozanat izlash zaruratini ko'rsatadi.¹²

O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi xulosa va takliflar shakllantirildi. Birinchidan, O'zbekiston fuqarolik qonunchiligida "raqamli huquqlar" va "raqamli aktivlar" tushunchalarini aniq belgilash, ularning huquqiy tabiatini mustahkamlash maqsadga muvofiqdir, zero amaldagi bo'shliq raqamli munosabatlardagi nizolarni hal etishni qiyinlashtirmoqda. Ikkinchidan, axborot almashinuvini tartibga soluvchi normalarni xalqaro standartlar, xususan GDPR tamoyillari bilan uyg'unlashtirish, ma'lumotlar subyekting huquqlarini (jumladan, ma'lumotga kirish, tuzatish va o'chirish huquqlarini) yanada mustahkamlash zarur. Uchinchidan, transchegaraviy uzatishning aniq va shaffof mexanizmlarini, qabul qiluvchi davlatda himoya darajasini baholash mezonlarini joriy etish lozim.

Umuman olganda, raqamli huquq subyektlari o'rtasidagi axborot almashinuvini tartibga solish — texnologik taraqqiyot, shaxs huquqlarini himoya qilish va davlat xavfsizligi manfaatlarini muvozanatlashtirishni talab etadigan kompleks vazifadir. O'zbekistonda bu sohadagi qonunchilik jadal rivojlanmoqda; uni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish hamda doktrinal asoslarni mustahkamlash kelajakda raqamli iqtisodiyotning barqaror va ishonchli rivojlanishiga xizmat qiladi.

¹¹O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 15-apreldagi O'RQ-764-son "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni (2022-yil 17-iyuldan kuchga kirgan).

¹²2026-yil 26-martda imzolangan qonunga ko'ra 27-1-modda yumshatilib, faqat biometrik, genetik hamda telekommunikatsiya xizmatlari bilan bog'liq ma'lumotlarni O'zbekiston hududida saqlash majburiy etib belgilandi.

POLAND

POLAND

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 1-may tahririda). — Toshkent: Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining 2002-yil 12-dekabrdagi O'RQ-439-II-son "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 11-dekabrdagi O'RQ-560-II-son "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O'RQ-547-son "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 15-apreldagi O'RQ-764-son "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni.
7. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation, GDPR). — Official Journal of the EU, L 119, 04.05.2016.
8. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No. 108). — Strasbourg: Council of Europe, 1981.
9. OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data. — Paris: OECD, 1980 (rev. 2013).
10. Lessig L. Code: Version 2.0. — New York: Basic Books, 2006. — 410 p.
11. Raqamli aktivlarning milliy qonunchiligimizda tartibga solinishi va ular bilan bog'liq ayrim kamchiliklar // CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi.
12. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonunga o'zgartirishlar (27-1-modd) va lokalizatsiya talabining 2026-yildagi isloti // Gazeta.uz, 2026.

